

Ocena dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego ks. dra Pawła Kiejkowskiego, adiunkta w Zakładzie Teologii Dogmatycznej na Wydziale Teologicznym UAM w Poznaniu w postępowaniu w sprawie wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Niniejsza recenzja dorobku naukowego ks. dra Pawła Kiejkowskiego, kandydata do stopnia doktora habilitowanego nauk teologicznych, obejmuje: ocenę osiągnięć naukowo-badawczych, o której mowa w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (art. 16, ust. 4. pkt. 1), a także ocenę w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego Kandydata zgodnie z kryteriami oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego określonymi w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. (§ 3, § 4; § 5). Na końcu zostanie sformułowany wniosek końcowy.

Życiorys naukowy Habilitanta

Ks. dr Paweł Kiejkowski urodził się 30 stycznia 1968 roku w Inowrocławiu. Po ukończeniu szkoły podstawowej i średniej oraz zdaniu matury, wstąpił do Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie. W marcu 1992 roku uzyskał tytuł magistra teologii. W latach 1993-1996 odbył studia licencjackie i doktoranckie na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu w zakresie filozofii, ukończone tytułem licencjata. Następnie kontynuował studia doktoranckie z zakresu teologii dogmatycznej w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (przekształconej w Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego). Na tej uczelni uzyskał dyplom doktora nauk teologicznych 30 czerwca 2000 roku na podstawie pracy: *„Kapłaństwo w pismach błogosławionego Biskupa Józefa Sebastiana Pelczera (1842-1924). Studium historyczno-dogmatyczne”*.

1. Ocena osiągnięcia naukowego

Podstawą ubiegania się o stopień doktora habilitowanego w dziedzinie nauk teologicznych w zakresie teologii dogmatycznej jest monografia: *„Homo Paschalis. Paschalna antropologia teologiczna Wacława Hryniewicza w dialogu z myślą prawosławną”*, [„Studia i Materiały” WT UAM, nr 171], Poznań 2014 ss. 367, będąca zasadniczym osiągnięciem naukowym Habilitanta.

Na wstępie należy zauważyć, że wybór problematyki recenzowanej monografii jest trafny i aktualny w kontekście współczesnych oczekiwań oraz wyzwań w sferze religijnej i społeczno-kulturowej, przed jakimi od kilkudziesięcioleci znajduje się refleksja teologiczna. W atmosferze posoborowej odnowy teologii, rozumiejącej znaczenie zwrotu antropologicznego (*die anthropologische Kehre*), chcącego ukazać Chrystusa – Wcielone

Słowo Boże, jako źródło, centrum i klucz rozumienia ludzkiej egzystencji, a także ostateczne kryterium oceny każdej wartości ludzkiej (*humanum*), pojawia się oryginalny projekt antropologii paschalnej. Promocji wizji człowieczeństwa spełnionego ma służyć teologiczny i chrystologiczny profil zaproponowanej antropologii. Dla teologów i myślicieli chrześcijańskich, przenikniętych duchem wspomnianej odnowy, stało się oczywiste, że trzeba szukać nowych sposobów ukazania tej samej prawdy, którą Kościół głosi od początku. Prawdę tę wyraża stwierdzenie, że w Chrystusie jako *człowieku spełnionym*, poprzez Jego bliskość z Bogiem, otrzymujemy niedościgniony i jedyny w swoim rodzaju wzór realizacji własnego człowieczeństwa, które w łasce zbawienia osiąga kres swoich możliwości. Odtąd powiązanie prawdy o Bogu i o człowieku, mające swoją podstawę w niepojętej i absolutnej bliskości natur boskiej i ludzkiej w osobie Zbawiciela, stało się nienaruszalnym *principium* każdej teologii. Perspektywa ta może rodzić pewne ryzyko. Próba uniknięcia konceptualizacji teologii z jednej strony, a także niebezpieczeństwo popadnięcia jej w idealny chrystocentryzm (*gnoza chrystyczna*) z drugiej, implikują konieczność wzięcia pod uwagę dwóch zasadniczych wypowiedzi. Obie stanowią nierozdzielną, wzajemnie się uzupełniającą i interpretującą całość, która pozwala uniknąć wspomnianych niebezpieczeństw. Oto pierwsza z nich: „W Jezusie Bóg jest nie tylko słowem lub systematyczną zasadą, ale rzeczywistością i *prima veritas*, która samą siebie ustawia na czele wszystkich innych myśli i wytycza im konkretne kierunki i treści” [K. Barth, *Church Dogmatics*, IV/3.1, Edinburgh 1956–75, s. 552]. Chodzi więc o ugruntowanie teologii w prawdzie, która nie jest jakąś zasadą, wielką ideą, systemem, strukturą prawidłowych intuicji czy doktryną, nawet poprawną i doskonale dowiedzioną. W aksjomacie tym kryje się pewna sugestia, że dopiero w specyficznym rozumianym Bożym samoobjawieniu ukazuje się rzeczywiste centrum teologii jako relacja między Bogiem i człowiekiem, objawiona w Jezusie Chrystusie, w Jego konkretnej egzystencji. *Prima veritas* teologii odsyła do konkretnego i historycznego wydarzenia: życia, śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa, poświadczonego w Słowie Bożym i objaśniającej jego sens Tradycji. Wydarzenie to stanowi dynamiczne centrum teologii, które posiadając swoje własne *ratio*, podporządkowuje całą chrześcijańską egzystencję jego normie. Ostatecznie chodzi więc o to, co Bóg uczynił dla nas w Jezusie z Nazaretu, aby wszystkie linie ludzkiego przeznaczenia zmierzały w przedziwnej zbieżności ku transcendentnemu punktowi, jakim jest *zmartwychwstanie trzeciego dnia*, w którym doświadczenie ludzkie osiągnęło niespotykaną nigdzie indziej pełnię! Dopiero w tym świetle, starając się przeniknąć i pojąć dzieje Jezusa Chrystusa, docieramy do ostatecznego wymiaru ludzkiego doświadczenia, które określamy Bogiem. Ostatnie zdanie naprowadza nas na drugą ze wspomnianych wypowiedzi: „Bóg z nami’ stoi w centrum chrześcijańskiego orędzia i zawsze w taki sposób, że jest to przede wszystkim wypowiedź o Bogu” [K. Barth, *Church Dogmatics*, IV/1, s. 5]. Jej autor zauważa, że w teologii nie ma już miejsca na abstrakcyjną doktrynę o Boga, jak tylko doktrynę o Bogu i człowieku, doktrynę wymiany i komunii życia. Chrystologia i trynitologia są rozróżnialne, ale nierozdzielne. Nie należy więc skupić się na Jezusie Chrystusie *in se*, bez zrozumienia Jego życia jako *przechwycenia* w najwyższym stopniu dynamizmu trynitarnego ruchu Bożego Słowa i Ducha. Zarazem w wypowiedzi tej

możemy dopatrzeć się postulatu mówiącego, iż przesłanie chrześcijańskie domaga się precyzyjnego określenia terminu „antropologia”, który respektuje zasygnalizowany stan rzeczy.

W świetle powyższej charakterystyki należy odczytać teologiczny projekt, jakim jest książka *„Homo Paschalis. Paschalna antropologia teologiczna Wacława Hryniewicza w dialogu z myślą prawosławną”*. Z tej racji ks. dr. Pawłowi Kiejkowskiemu należy się uznanie, iż trafnie odczytał postulaty pojawiające się we współczesnej teologii, a następnie w sposób spójny je rozwinął w kluczu antropologii paschalnej w ujęciu o. prof. Wacława Hryniewicza. Habilitant postawił sobie za zadanie interpretację współczesnych problemów ludzkich w świetle wiary, aby odkryć i ukazać ostateczny cel i sens ludzkiego życia, jego fundamentalne wartości, ideały, normy życia oraz postępowania (s. 16). Kluczem do tego rodzaju interpretacji uczynił Misterium Paschalne, nie tylko jako spełnienie życia Jezusa Chrystusa, ale streszczenie całej historii odkupienia oraz odzwierciedlenie tajemnicy Trójcy Świętej. Jest to ujęcie bardzo oryginalne. Antropologię paschalną – jak słusznie zauważa ks. Kiejkowski – cechują: logika przechodniości, otwartość i uniwersalność, dynamiczność, ontologiczność i historyczność, nadzieja, egzystencjalne nastawienie. Wszystkie te elementy występują w zaproponowanej koncepcji, także poprzez nawiązanie do myśli prawosławnej, z której obficie czerpie nasz Autor.

Rozprawa habilitacyjna została podzielona na pięć rozdziałów, z których trzy środkowe stanowią jej rdzeń, natomiast pierwszy to *Wprowadzenie*, zaś ostatni pełni rolę *Zakończenia*. Struktura ta jest uzasadniona merytorycznie. Rozprawa zawiera bogatą bibliografię załącznikową oraz streszczenie angielskie. Niestety nie posiada *Indeksów*, co znacznie utrudnia swobodne poruszanie się po wielowątkowej problematyce książki. Całość strukturalnie prezentuje się poprawnie, chociaż mało precyzyjnie zostało sformułowane założenie dotyczące struktury pracy mówiące, że wyznaczają ją tematy podejmowane przez lubelskiego profesora (s. 20). To przecież Autor książki decyduje o jej kształcie i strukturze na podstawie własnej oceny i selekcji nagromadzonego materiału. Ten sam materiał badawczy (przedmiot materialny) może posłużyć do napisania wielu podobnych monografii eksponujących jednakże różne punkty widzenia (przedmiot formalny). W przytoczonej wypowiedzi ks. Kiejkowskiego nie wydaje się być to takie oczywiste.

Drugi rozdział rozprawy (s. 21-125) stanowi metodologiczną i merytoryczną podbudowę, na której może powstać koncepcja antropologii zorientowanej chrystologicznie i paschalnie. Autor ukazuje Jezusa Chrystusa jako klucz interpretacji człowieka stworzonego na obraz Boży (*imago Dei*). Wyjaśnia ontologiczne ugruntowanie osoby w jej licznych wymiarach: relacyjnym, ikonicznym, epikletycznym, etycznym. Na uwagę zasługuje z pewnością problematyka wolności, która leży u podstaw hryniewiczowskiej wykładni człowieka w jego relacji do Boga. Habilitant mając świadomość doniosłości tego problemu, tak kluczowego dla całości konstrukcji, nie krystalizuje własnego poglądu, cedując go *implicite* na czytelnika (s. 124). Stwierdza on, dość „gładko”, że zaprezentowana koncepcja zdaje się kwestionować realną wolność człowieka i dlatego też może budzić niepokój. Czy to wystarczy? Autor nie ustosunkowuje się do zasadniczego problemu: Czy wolność to

alternatywna możliwość urzeczywistniania się człowieka przez wolne akty (s. 117), a zarazem definitywna i ostateczna w swoich rozporządzeniach, czy jest to wolność darowana, relatywna, względna, pozytywna i tożsama ze swoją celowością? W teologii, o czym świadczy choćby spór augustyńsko-pelagiański, toczy się dyskusja na temat statusu zarówno ludzkiej wolności, jak i Bożej łaski. W konsekwencji rozstrzygnięcie to rzuca światło na następujące pytanie: Czy w akcie ludzkiej wolności wymierzonym przeciw Bogu zawiera się moment ostateczności, który jest w stanie definitywnie zerwać ową więź, czy raczej zawiera się w nim coś z prowizoryczności i tymczasowości, co ostatecznie może być (lub: będzie) przezwyciężone przez potęgę cierplivej miłości Bożej. Autor nie poddał tej kwestii głębszej analizie.

Trzeci rozdział rozprawy stanowi omówienie wizji człowieka odkupionego przez paschalne dzieło Chrystusa (s. 126-221). Punktem wyjścia do uchwycenia prawdy *homo paschalis* jest stworzona kondycja człowieka z jej doświadczeniem wewnętrznej sprzeczności wywołanej grzechem, która zostaje przezwyciężona przez znak krzyża i zmartwychwstania Chrystusa, przynosząc człowiekowi nadzieję i radość. Autor wskazuje tu na tajemnicę Wcielenia, słusznie pojmując ją dynamicznie i łącznie z pozostałymi tajemnicami zbawczymi Chrystusa. Przywołuje przy tej okazji najważniejsze elementy teologii prawosławnej (ideę bogocłowieczeństwa, kategorię teandryczności, *theosis*, *paidei*, przyczynowości osobowej), dzięki którym zamierza wytłumaczyć najgłębszy sens zbawienia podarowany człowiekowi. Jednocześnie Ks. Kiejkowski akcentuje w duchu teologii prawosławnej pneumatologiczny, eklezjalny, sakramentalny wymiar nowej, paschalnej, egzystencji człowieka.

W czwartym rozdziale rozprawy Habilitant wydobywa i opisuje najważniejsze momenty i aspekty egzystencji *homo paschalis* w jej ukierunkowaniu na eschatyczne spełnienie: dramatyczność, nadzieję, humanizm chrześcijański, teologię rzeczywistości ziemskich, doświadczenie cierpienia i śmierci oraz pleromę (s. 222-337). Perspektywa ta odsłania dogłębnie ludzki i osobowy oraz wybitnie historyczno-egzystencjalny profil antropologii paschalnej. Jest to niezwykle interesująca propozycja myślenia teologicznego, podejmującego wysiłek zrozumienia nadziei, którąśmy już dawno złożyli w Chrystusie (Por. Ef 1, 12). Odsłania ono coś kluczowego, że naszą drogą ku Bogu, zaś czas otwarty przez nadzieję – drogą Boga ku nam. Myślenie według nadziei podporządkowuje człowieka i wszystkie jego sprawy normie napięcia („już i jeszcze nie” - O. Cullmann) między zbawieniem zapoczątkowanym w ziemskich wydarzeniach, momentach czasoprzestrzennych, a finalnie spełnionym w Trójcy Świętej.

W świetle lektury rozprawy habilitacyjnej ks. Kiejkowskiego narzucają się następujące wnioski merytoryczne i formalne. „*Homo Paschalis*” to praca bardzo uporządkowana, charakteryzująca się solidnością i dużą przejrzystością wywodu. W toku narracji ujawnia się doświadczenie naukowe i dydaktyczne Habilitanta, który z dużą swobodą i łatwością porusza się po meandrach hryniewiczowskiej teologii, obejmującej wszystkie najważniejsze traktaty i ujęcia. Towarzyszy temu spójność prezentacji, która wręcz zbliżona jest do formy wykładu. Habilitant wykazał się pracowitością, jeśli chodzi o opracowanie źródeł, które są reprezentatywne dla opracowania tematu rozprawy. To oczywiste walory recenzowanej

książki. Zgodnie z zapowiedzią Autora jest ona bardziej syntetyczna i referująca, niż analityczna i krytyczno-problemowa. A szkoda. Widać, że Ks. Kiejkowski posiada wyważony osąd w ocenie podejmowanej problematyki. Czasami wyraża opinię umiarkowaną i krytyczną w stosunku do „kontrowersyjnych” – jak sam określa – aspektów hryniewiczowskiej teologii, chociaż nie opiera ich na własnych wnikliwych analizach. Praca jest szkolnym, dobrze dopracowanym warsztatowo studium, niestety – bez interpretacyjnego pietyzmu i naukowo-krytycznego polotu. Mówiąc metaforycznie: ucisza fale na wzburzonym morzu hryniewiczowskiej myśli. Lubelski teolog z jego teologiczno-ekumenicznym temperamentem, intelektualnym rozmachem, świeżością i żywiołowością myślenia, jak mało kto, stwarza okazję do dyskusji, polemiki, interpretacji. W recenzowanej książce takiego nastawienia się nie dopatrzyłem.

W odniesieniu do rozprawy pojawiają się wątpliwości i uwagi. Największym mankamentem pracy (już zasygnalizowanym) jest brak szeroko zakrojonego podejścia krytycznego, ale także niedostatki w formułowaniu własnych wniosków, ocen i sądów. Studium będące podstawą do samodzielności naukowej nie powinno ograniczać się do usystematyzowanej syntezy czyichś poglądów, pozbawionej otwartej i rzeczowej krytyki ich słabych punktów. Moment krytyczny pracy decyduje o jej walorach naukowych, stanowi *aprioryczny* postulat dążenia do prawdy. Może być też – i bywa – istotną wskazówką do recepcji czyichś poglądów bądź dalszej ich krytyki. Czytelnik, który nie jest wyspecjalizowany w teologii, sięgając po opracowanie naukowe z pewnością chciałby poznać opinię specjalisty na niektóre budzące kontrowersje – a czasem poważne zastrzeżenia – tematy. Nie sądzę, żeby w sytuacji zaistniałego dylematu wystarczało odwołanie się do samodzielnej decyzji odbiorcy dzieła – w myśl przytoczonej przez Habilitanta wypowiedzi W. Hryniewicza (s. 125). Nie wolno zapominać, że tezy teologiczne (niezależnie jak dowiedzione) to nie produkty w markecie, spośród których wybiera się te najbardziej przypadające do gustu, ale – przynajmniej w odbiorze społecznym wspieranym *zmysłem wiary* – to element żywej tradycji Kościoła, wpisujący się w jej boski autorytet. Braki w rozprawie ujawniają się na płaszczyźnie wnikliwości analiz. Habilitant winien był pokazać niedostatki hryniewiczowskiej teologii: gdzie? dlaczego? w których wątkach, kontekstach, zestawieniach, interpretacjach? pod warstwą erudycyjną i językową kryją się elementy „mętniactwa”? Ograniczenie przez Autora momentu krytycznego jedynie do negatywnej oceny formy i tonu teologicznych wypowiedzi Hryniewicza oraz formalnego stwierdzenia, mówiącego o kontestowaniu przez niego niektórych elementów tradycyjnej doktryny Kościoła (s. 342), to z pewnością za mało, jeśli przyjmie się naukowo-krytyczny charakter dzieła. Poczynione przez Autora uwagi odzwierciedlają raczej rozpowszechnione opinie i sądy na ten temat i nie rzucają nowego światła na myśl lubelskiego teologa, który ucieleśnia w swojej twórczości podejście polemiczne.

Uwagi krytyczne w stosunku do rozprawy pojawiają się także w odniesieniu do subtelności w stosowaniu terminologii. Próbuąc osadzić problematykę pracy we współczesnym kontekście, Habilitant stosuje utartą frazeologię, kiedy na przykład stwierdza: „Sekularyzacja tworzy nowe wartości i ideały między innymi świeckiej racjonalności”; inny

fragment: „Desakralizacja obrazu świata pociąga za sobą nieuchronną desakralizację sposobu rozumienia człowieka oraz świata jego wartości” (s. 13). Powyższe wypowiedzi mogą sugerować, że w sferze religijnej, w życiu wiary, należy kierować się *innym* rodzajem racjonalności. Jakim? Czy sakralizacja myślenia miałaby oznaczać – w przekonaniu Habilitanta – jakąś supranaturalistyczną wizję człowieka? Logika tekstu wskazuje, że Autor nie zbyt precyzyjnie rozróżnia pojęcia: „sekularyzacja” i „sekularyzm”, „transcendentny” i „transcendentalny”, używając ich zamiennie w różnych kontekstach (s. 13-16). W tekście nie zawsze jest jasne, czy referowana myśl należy do Hryniewicza czy Kiejkowskiego (s. 117).

Szkoda, że w warstwie treściowej rozprawy pominięto osobę i dzieło Sługi Bożego ks. prof. Wincentego Granata. Autor wielokrotnie wspomina o wielkich teologach (głównie prawosławnych), którzy wpłynęli na ukształtowanie się sylwetki intelektualnej o. Hryniewicza, natomiast nie odwołuje się do bogatego dorobku byłego Rektora i Profesora KUL, który zapisał się w pamięci swoich uczniów (szczególnie o. Hryniewicza) jako wybitny dogmatyk, personalista i *doctor humanus* (W. Hryniewicz, *Doctor Humanus*, „Znak” 32(1980), s. 593 nn; tenże, *Teolog osoby ludzkiej. Refleksje nad teologicznym dziełem Ks. Prof. Wincentego Granata (1900-1979)*, AK 72(1980), t. 95, s. 424-433). Uwadze Habilitanta umknął zapewne fakt, iż trzeci tom swojej paschalnej trylogii o. Hryniewicz zadedykował właśnie ks. prof. W. Granatowi – „mistrzowi” i „nauczycielowi teologii żywej i otwartej”.

Wątpliwości narzucają się w odniesieniu do przyjętej przez Autora metody rozprawy, która została sformułowana jako analityczno-syntetyczna i porównawcza. Należałoby dokładniej określić specyfikę podejścia na sposób świadomego i systematycznie powtarzanego postępowania naukowego zmierzającego do osiągnięcia celu badawczego. Od strony formalnej praca nie budzi zasadniczych uwag krytycznych. Jest napisana językiem prostym, zrozumiałym, poprawnym, co sprawia, że czyta się ją z łatwością.

Rozprawa w całości jest nowatorska, stanowi bowiem doskonale *introductio* do myśli Wacława Hryniewicza OMI, dostarczając klucz do jej objaśnienia, szczególnie dla osób poszukujących w teologii odpowiedzi na najtrudniejsze pytania: o sens życia, zło, cierpienie, wieczne potępienie, ludzką wolność, w końcu – sens chrześcijańskiej nadziei. Praca stanowi całościowe i syntetyczne opracowanie wizji człowieka w optyce teologii paschalnej i w tym sensie stanowi dzieło oryginalne. Wszystkie poczynione uwagi krytyczne nie przekreślają merytorycznej wartości pracy, ale ją pomniejszą. **Praca w całości spełnia wymogi stawiane pracom naukowym, tym samym może stanowić podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.**

2. Ocena pozostałej aktywności naukowo-badawczej

W świetle kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego określonych w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. (§ 3, § 4; § 5), należy stwierdzić, że spośród publikacji naukowych Habilitanta żaden nie ukazał się w czasopismach punktowanych, znajdujących się w *Web of Science* (WoS), czy na liście *European Reference Index for the Humanities* (ERIH). Brak takich

opracowań nie pozwala na określenie, ani liczby cytowań, ani indeksu Hirscha według bazy *Web of Science*, a także sumarycznego *impact factor*. Fakt ten jednak nie umniejsza wartości merytorycznej dorobku naukowego Habilitanta, który z powodzeniem mógłby znaleźć się na wymienionych indeksach.

Na ocenę aktywności naukowo-badawczej składają się: monografie (3), artykuły w czasopismach recenzowanych (13), rozdziały w monografiach recenzowanych (9) i nierecenzowanych (4), inne publikacje (7). Ks. dr Paweł Kiejkowski w całości swych badań oraz ich prezentacji rozwija następujące kierunki: 1°. myśl teologiczna Józefa Sebastiana Pelczara, 2°. myśl teologiczna Josepha Ratzingera/Benedykta XVI, 3°. myśl prawosławna, 4° problematyka tożsamości chrześcijańskiej i kapłańskiej, 5° pozostałe publikacje i tematy.

1°. Myśl teologiczną Józefa Sebastiana Pelczara Habilitant podjął w trakcie studiów doktoranckich, której uwieńczeniem była dysertacja. Na tle refleksji teologicznej przełomu XIX/XX wieku Ks. Kiejkowski zaprezentował specyfikę rozumienia kapłaństwa w ujęciu przemysłowego biskupa. Badania te zaowocowały trzema monografiami: „Królestwo kapłańskie wiernych w ujęciu św. bpa Sebastiana Józefa Pelczara”, Gniezno 2010, ss. 81; „Współpracownik Dobrego Pasterza. Teologia hierarchicznego kapłaństwa Nowego Testamentu w ujęciu Józefa Sebastiana Pelczara”, Gniezno 2011, ss. 138; „Kapłaństwo Jezusa Chrystusa, Wokół teologii kapłaństwa Jezusa Chrystusa w ujęciu Józefa Sebastiana Pelczara”, Gniezno 2012, ss. 165 oraz czterema publikacjami. Ks. Kiejkowski omawiając w nich istotę kapłaństwa według bpa Pelczara [„Sakrament kapłaństwa i problem sakramentalności święceń kapłańskich w pismach św. biskupa Józefa Sebastiana Pelczara”] wydobyl rys maryjny tej posługi [„Maryjny rys duchowości kapłańskiej w myśli św. bpa Józefa Sebastiana Pelczara”], następnie wskazał, że przez fakt stworzenia każdy człowiek oddaje chwałę Bogu z siebie samego [„Człowiek jako kapłan stworzenia w pismach biskupa Józefa Sebastiana Pelczara”]. Wzorem kapłana jest Jezus Chrystus, którego całe życie było określone przez relację z Ojcem na modlitwie [„Jezus Chrystus jako kapłan i Jego modlitwa w nauczaniu św. bpa Józefa Sebastiana Pelczara”].

2°. Drugi zakres zainteresowań naukowych Habilitanta (najważniejszy po antropologii paschalnej) dotyczy myśli Josepha Ratzingera/Benedykta XVI. Ks. Kiejkowski poświęcił tej problematyce 13 tekstów (artykułów bądź rozdziałów w monografiach). W tym obszarze pracy naukowo-badawczej Autor podejmuje istotne i aktualne zagadnienia biorąc za przewodnika wybitnego intelektualistę i myśliciela J. Ratzingera/Benedykta XVI. Dorobek ten można podzielić na trzy mniejsze części. Pierwsza z nich omawia aspekty i motywy antropologiczne w dokumentach Papieża [„Tajemnica człowieka w encyklikach Benedykta XVI”, „Motyw antropologiczny w encyklice Benedykta XVI *Deus caritas est*”, „Motyw antropologiczny w encyklice Benedykta XVI *Spe salvi*”; „Przesłanie antropologiczne adhortacji *Verbum Domini* Benedykta XVI”]. Ideą przewodnią analiz ks. Kiejkowskiego jest wizja człowieka jako *imago Dei*, który odkrywa piękno i realizuje sens własnej egzystencji, ugruntowanej w chrześcijańskiej miłości i nadziei. Kolejna część publikacji dotyczy problematyki poszukiwania prawdy oraz aspektów chrześcijańskiej egzystencji: modlitwy, śmierci, sensu życia, prawdy, relacji wiary i rozumu. Tutaj Autor dopełnia wcześniejszą wizję

człowieka o kolejne wartości kształtujące jego integralną osobowość [„Modlitwa szkołą społecznej nadziei. Refleksje wokół encykliki *Caritatis in veritate*”; „Wiara a wiedza. Josepha Ratzingera zmaganie o człowieka”; „Zmartwychwstanie w śmierci? Polemika między J. Ratzingerem a G. Greshake”; „Tajemnica Zmartwychwstania Chrystusa i nowe życie wierzących w homiliach paschalnych Benedykta XVI”; „Czy nauka może zastąpić wiarę? Relacja między wiarą a nauką w tekstach Josepha Ratzingera/Benedykta XVI”]. Ostatni obszar badań nad myślą Papieża dotyczy problematyki soteriologicznej, protologicznej i teologicznofundamentalnej [„Stworzenie jako *creatura Verbi*. Wątek protologiczny adhortacji *Verbum Domini* Benedykta XVI”; „Wielkanoc dniem nowego stworzenia. Wątek protologiczny tajemnicy zmartwychwstania Chrystusa w homiliach Benedykta XVI”; „Tajemnica Zmartwychwstania Jezusa Chrystusa w książce *Jezus z Nazaretu* Benedykta XVI”; „Historia i mit. Problem historyczności dzieciństwa Jezusa w książce *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo* J. Ratzingera/Benedykta XVI”].

Dużym walorem powyższych publikacji jest powiązanie teologicznego nauczania J. Ratzingera/Benedykta XVI z aktualną kondycją człowieka. Postawienie w centrum refleksji ludzką egzystencję w jej relacji do Boga, objawionego w Jezusie Chrystusie, stanowi rozwinięcie wcześniejszej opcji antropologicznej. Całość tej wizji oscyluje wokół trzech cnót: wiary, nadziei i miłości, odzwierciedlających istotę życia chrześcijańskiego, które nadają każdej istocie ludzkiej wyjątkowy charakter i godność. Ośmielam się stwierdzić, że zamysł naukowo-badawczy ks. Kiejkowskiego na tym odcinku choć właściwy i ważny, wpisuje się jednak w szersze pasmo podobnych opracowań w Polsce, nie wyróżniając się na ich tle nowymi, przyczynkarskimi, tropami interpretacyjnymi myśli J. Ratzingera/Benedykta XVI.

3°. Ks. dr P. Kiejkowski zajął się także opracowaniem wybranych zagadnień z zakresu myśli prawosławnej (4 artykuły). W *autoreferacie* stwierdził, że zainteresowania teologią wschodnią były związane z jego pracą w Petersburgu, ale wynikały także ze swego rodzaju intelektualnego „oświecenia” wywołanego odkryciem jej bogactwa. Pochylając się nad dorobkiem teologów prawosławnych (P. Evdokimov, O. Clément, G. Florovsky) Habilitant przybliżył ich najcenniejsze intuicje dotyczące roli Ducha Świętego w trynitarniej ekonomii zbawienia [„Chrystus wielkim Prekursorem Ducha Świętego. Pneumatologiczny rys trynitarniej ekonomii zbawienia w teologii Paula Evdokimova”], naukę o „Bożych energiach” jako podstawowym aspekcie działania Boga w świecie [„Nauka o Bożych energiach w teologii Gerges’a Florovsky’ego”]. W tym sektorze badawczym znajduje się niezwykle interesująca analiza antropologiczna „misterium oblicza”, która może rozjaśnić i ubogacić rozważania nad rozumieniem człowieka jako osoby [„Misterium oblicza w teologii Oliviera Clémenta”], jak również bogata teologia krzyża z jej egzystencjalnym, trynitarnym i paschalnym nachyleniem [„Krzyż nowym drzewem życia. Wokół teologii krzyża Oliviera Clémenta”].

4° W polu zainteresowań Habilitanta znajduje się problematyka wiary, tożsamości chrześcijańskiej, a także kapłańskiej (4 publikacje). Odzwierciedlają one formacyjne oraz duszpasterskie zaangażowanie ks. Kiejkowskiego, który śledząc aktualne nauczanie papieskie próbuje wydobyć z niego najważniejsze treści dotyczące życia chrześcijańskiego, zwłaszcza kapłańskiego [„Rok kapłański w posłudze katechetycznej”; „Pozwolić całkowicie zdobyć się

Chrystusowi. Wokół posługi kapłańskiej na progu Roku Kapłańskiego”, „Podwoje wiary są dla nas zawsze otwarte. Refleksje na temat wiary w świetle *Porta fidei* Benedykta XVI”; „Dar nowego życia ucznia Jezusa w adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* papieża Franciszka”]. Ten wymiar aktywności naukowej dowodzi, że ks. Kiejkowski traktuje uprawianą przez siebie teologię w ścisłej analogii do życia Kościoła.

5° Pozostałe publikacje nawiązują bezpośrednio do monografii „Homo paschalis” i nie dają nowej jakości naukowej w stosunku do książki. Są to trzy artykuły (1 w języku angielskim) dotyczące antropologii teologicznej W. Hryniewicza [„Relacyjny i ekstatyczny charakter osoby ludzkiej w teologii W. Hryniewicza”; „Pneumatologiczny rys paschalnej antropologii Wacława Hryniewicza”; „The Holy Spirit as the source of newness and fullness in the life of Man”].

Pragnę zauważyć, że przekazane do recenzji publikacje ujawniają szerokie zainteresowania naukowe Habilitanta, poprzez które pragnie on wyjść naprzeciw aktualnym problemom człowieka i współczesnego świata. Dają one obraz doświadczonego i odpowiedzialnego badacza oraz interpretatora, który analitycznie śledząc współczesne trendy myślowe, szuka odpowiedzi na pytania nurtujące człowieka. Należy podkreślić solidny warsztat Autora, zwłaszcza jasne i rzeczowe dokumentowanie prowadzonego wywodu. Niestety poruszana problematyka, zwłaszcza całe pasmo tematów poświęconych osobie J. Ratzingera/Benedykta XVI, jest mało twórcza. Szkoda też, że ks. Kiejkowski nie wyszedł ze swoimi publikacjami poza lokalne środowisko naukowe, bowiem zasadnicza część jego dorobku dotyczy trzech periodyków („*Studia Gnesnensia*”, „*Studia Bydgoskie*”, „*Teologia dogmatyczna WT UAM*”). Publikowanie we własnym środowisku znacznie ogranicza możliwość konfrontacji rodzimej myśli z innymi jednostkami naukowymi. Całość dorobku świadczy o dobrym przygotowaniu Kandydata do samodzielności naukowej.

W świetle powyższego, uważam, że przedstawiony przez ks. dr. P. Kiejkowskiego dorobek naukowo-badawczy, zarówno w sensie merytorycznym jak i formalnym, zasługuje na szacunek, dając wystarczającą podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

3. Ocena dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego i organizacyjnego

Ks. dr Paweł Kiejkowski jest aktywny na polu dydaktyki oraz całym życiu akademickim:

1. Do dorobku dydaktycznego należy zaliczyć 3 teksty (1 w języku rosyjskim wspólnie z Alionka Arko) stanowiące pomoce duszpasterskie i katechetyczne przygotowujące do sakramentów [„*Kościół w zamyśle Bożym*”; „*Wyznajemy jeden chrzest na odpuszczenie grzechów*”; „*Подготовка к миропомазанию*”]. Ponadto propozycje ćwiczeń dla studentów [„*Co znaczy, że Bóg stał się człowiekiem?*”; „*Ciało, ikona, sakrament*”; „*Bierzmowanie jako profetyczny znak nadziei*”]. Habilitant udzielił także jednego wywiadu w „*Przewodniku Katolickim*” [„*Prawdziwie zmartwychwstał! O znaczeniu Zmartwychwstania Jezusa dla historii i naszej wiary*”].

2. Ks. dr Kiejkowski posiada bardzo bogate doświadczenie dydaktyczne i wychowawcze. W latach 2000-2005 prowadził zajęcia w Katolickim Wyższym Seminarium Duchownym w Petersburgu w języku rosyjskim. W kolejnych latach podjął wykłady w Prymasowskim Wyższym Seminarium Duchownym oraz Prymasowskim Instytucie Teologicznym w Gnieźnie. Od 1 października 2006 r. jest zatrudniony na stanowisku adiunkta w Zakładzie Teologii Dogmatycznej Wydziału Teologicznego UAM w Poznaniu. Miał zajęcia dydaktyczne także w seminarium duchownym w Obrze. Wykłady habilitanta obejmowały liczne traktaty z teologii dogmatycznej, teologii fundamentalnej, religiologii, metodologii; prowadził też seminarium magisterskie, promując 10 magistrów.
3. Habilitant wygłosił 6 wykładów organizowanych przez Zakład Teologii Dogmatycznej WT UAM. Niestety nie wygłosił żadnego referatu na konferencjach ogólnopolskich i zagranicznych, co znacznie obniża poziom tej aktywności naukowej. Ponadto uczestniczył (bez wygłoszenia referatu) w 18 konferencjach naukowych.
4. Zorganizował Ogólnopolską Konferencję: *Pobożność ludowa jako „locus theologicus” wiary Kościoła*.
5. Kandydat prowadził na szeroką skalę aktywność popularyzatorską, wygłaszając referaty i prelekcje o charakterze naukowo-duszpasterskim dla wielu środowisk.
6. Ks. Kiejkowski jest członkiem dwóch towarzystw naukowych w Polsce.
7. W ramach podwyższania własnych kompetencji naukowych odbył kursy językowe i doształcające.
8. Jednocześnie Kandydat pełni funkcje: Dyrektora w Prymasowskim Instytucie Teologicznym, a także Wicerektora Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownym w Gnieźnie
9. Jest również redaktorem 9. tomu „Teologii dogmatycznej” na WT UAM.

Ks. adi. dr Paweł Kiejkowski to doświadczony pedagog i popularyzator teologii, który przejawia duże zdolności organizacyjne. Jest bardzo aktywny w swoim środowisku naukowym. Całość tej aktywności daje podstawę, aby mógł uzyskać stanowisko doktora habilitowanego.

4. Wniosek końcowy

Biorąc pod uwagę ocenę nowatorskiej rozprawy habilitacyjnej, stanowiącej istotny wkład w promocję antropologii paschalnej w Polsce z jej ukierunkowaniem na myśl prawosławną oraz pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze, szczególnie szerokie zainteresowanie problematyką współczesnego człowieka i chrześcijaństwa, wyrażające się w licznych publikacjach naukowych, a także duże zaangażowanie dydaktyczne i organizacyjne, uważam, że wszystko to daje podstawę dla samodzielności pracy naukowej, a zatem wnoszę o dopuszczenie Ks. dra Pawła Kiejkowskiego do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Lublin, 29. 03. 2015 r.

Ks. dr hab. Grzegorz Barth